

A RÁ CZ FÜ RDŐ MEGÚ JULÁ SA

A hajdan szebb napokat látott tabáni Rá cz fürdő több mint hatszáz év óta áll a gyógyulni vágyók szolgálatában. Teljes megújítására, méltó hírnevének visszaállítására most, a XXI. század elején érett meg a helyzet.

A mai Rá cz fürdő helyén állt középkori fürdő első említését Bertrandon de la Brocquire 1433-ban kelt írásából ismerjük, ő azt mint a Zsigmond palotáján kívül álló fürdőházat említi. Oláh Miklós királyi fürdőnek nevezi, Taferner szót ejt arról a boltíves folyosóról, amely a várkert falától vezetett a fürdőhöz. Hunfalvy megerősíti ezt, hangsúlyozva, hogy az épület Mátyás király kedvenc fürdője volt, világhírű reneszánsz kertjeinek szomszédságában. Ennek emléként sokáig *Király fürdő*nek is nevezték...

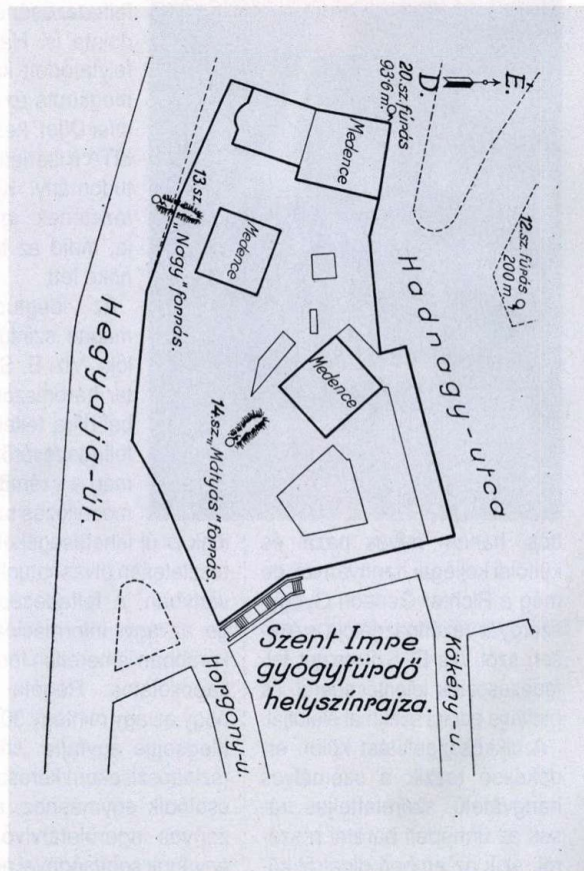
A fürdőkultúrát tisztelő és gyakorló törökök 150 éves országlása alatt nagy forgalmat bonyolított, neve ekkor *Dabagháne ilidzsaszi* (Tímártelepi ilidzsza) vagy *Kücsük ilidzsza* volt. Ekkor épült kupolás, sokszögletű medencéje. Az oszmán birodalom hanyatlásával elvesztette hajdani királyi pompáját, állaga leromlott, építményeit elhanyagolták.

A budai főnixmadár...

Buda törököktől történt visszafoglalása után az épület a babiloni *Pergasi* (*Bergasi*) János családjának birtokába jutott, majd sűrűn váltották egymást a tulajdonosok. A XVIII. század második felében a nagy közös fürdőben 2 krajcár, az előszobákkal ellátott „kőfürdőkben” egy kétszemélyes jegy 24 krajcár, a többi fürdőszolgáltatás 12 krajcár volt. A gyógyulni vágyók ekkor már négy kiadó szobában is lakhattak, amelyeket a bérlő lakása mellett alakítottak ki.

A női melegfürdő (J. N. Heinrich rajza)

A fürdő alaprajza (Horusitzky Henrik rajzán, 1939-ből)

A Rá cz fürdő elnevezés a hajdan környezetében – a Tabánban – tömegesen letelepedett rácoktól származott. A Tabán (Rá cz-város) felszámolását követően 1931-ben – Szent Imre herceg halálának 900 éves évfordulója alkalmából – *Szent Imre fürdő*re keresztelték. A Főváros 1933-ban a fürdőt megvásárolta a fénykórát megalapozó Heinrich családtól. Néhány éve a hajdani Rá cz fürdő a hátsó udvari beszögellésében megnyílt alternatív nyári szórakozóhelyről – a *Rá cz-kert*ről vált újra ismertté, maga a fürdő – kiváló gyógyhatású vizei ellenére – régi fényét veszve vegetált a nagy forgalmú Hegyalja út alá szorítva.

A szabadságharc bukása után a Bach-kormány átfogó vizsgálatot rendelt el a gyógyfürdők és hévforrások állapotának felülvizsgálatára, amellyel *Wachtel Dávid* orvost bízták meg. A jelentés lesújtó volt: „Az egykori fényes pompának ma már csak nagyon kevés nyomát lehet megtalálni, ellenben annál több piszkot és tisztátlanságot” – olvashatjuk a jelentésben. A lerobbant fürdő tulajdonosa ekkor *Pfister Károly*, bérlője *Réder Gyula* volt. A közös fürdőbe 6 krajcárért, a kádfürdőbe (amely fa- és cinkkádakkal volt felszerelve) 12–20 krajcárért, a kőfürdőbe 12 krajcárért lehetett bejutni. Az idő tájt ebben a fürdőben is felfigyeltek az ásványi lerakódásnak tartott – „*thermotein*”-nek nevezett – anyagra, amelyről később kiderült, hogy felhalmozódása kizárólag az elégtelen takarítás és elhanyagoltság következménye!

1860-ban az ómoravikai *Heinrich Nepomuki János* orvos vásárolta meg az elhasználódott fürdőt, majd tetemes

A férfi zuhanycsarnok (J. N. Heinrich rajza)

A Rácz fürdő a még „lábon álló” Tabánban

költségráfördítással a főváros legszínvonalasabb fürdőintézetévé tette. Az építészeti tervek elkészítésével barátját, *Ybl Miklóst* (1814–1891) bízta meg. A nagyszabású munkálatok két ütemben folytak: 1864–65-ben a meglévő épületeket teljesen átépítették, és újjáépült a „*forró medence*”. A nyolcszögletű terem három oldalát vetkőző fülkék vették körül, sarkaiban félköríves fülkéket alakítottak ki márvány fekvőpadokkal. A szögletes medencét tizenhat – alul-felül ornamentálisan díszített romantikus – oszlop szegélyezte.

A *Pesti Napló* lelkesen ír a fürdő megújulásáról 1866. július 13-ai számában: „A Ráczfürdő – mint a *Phönix* hamvaiból – pompásabban emelkedett ki, mint valaha volt, gyógyítólag hatva, mint mindig. A tulajdonságát a mostani tulajdonos gyakorlott szemmel felismerve, valóságos gyógyhellyé varázsolta, minő kevés van az államban, s egyetlen sem a gyógyforrásokkal hasonlóan ellátott más országokban.”

A „vasszűz” okozta kellemességek

A fürdő növekvő népszerűségét látva *Heinrich* 1870-ben megvásárolta a Hadnagy utcában lévő szomszédos telket is. Erre a második ütemben a *langyos medencét* és a *zuhanyozócsarnokot* építtette. A langyos medence is nyolcszögletű, de stílusában már átmenetet képez a neoreneszánsz felé. Itt az oszlopokat pilaszterek (falba süllyesztett oszlopok) helyettesítik, és az „ékítmények” elmaradnak. A romantikus stílusú zuhanyozó csarnok négy keresztboltozatos téregységből állt, végén egy félköríves fülkében természetes sziklákon hideg víz zuhogott az alatta kialakított kis medencébe.

Heinrich a korábbi kisebb udvart befedette, a kőfürdők számát bővítette, a közös fürdő üvegezett födémeket kapott, így világos és levegős gyógytérre vált. Bővítette a fürdő szálláshelyeit is, huszonnégy kényelmesen berendezett szoba várta a gyógyulni vágyókat. A társasági életet a szobák feletti szinten kialakított *tánc- és társalgóterem* szolgálta. A pénztárcsarnokban helyszínen fogyasztható és elvihető gyógyvizeket forgalmaztak. A főépület és annak utcai homlokzata már csak *Ybl Miklós* halála után készült el.

A főváros legdinamikusabb fejlődési korszakát jelentő századfordulón, 1891-ben *dr. Gerlóczi Gyula* és *dr. Hankó*

Vilmos Budapest fürdői és ásványvizei című munkájában részletes balneológiai leírást közöl a világhírű fürdőről. Ebből lépésről-lépésre követhetjük a korabeli fürdőzőket, akik a „majdnem ezer köbláb” térfogatú (több mint 100 köbméteres) gyógymedencéből vagy a „meleg légszobákba”, vagy a „gőzsobákba” jutottak. Ezeket követően masszírozás, zuhanyozás és ivókúra következett. A vizes akupresszúra eszköze a nagynyomású vízszugárral működtetett „kápolna-fecskendő” volt, amelyet a vendégek „vasszűznek” neveztek, „amely abban különbözik híres névrokonától, hogy míg a vasszűz keblén éles gyíkokkal ölelte át a végzetes rostélyra lépőt, addig ez több mint 100 hideg vízszugárral fecskendi a kimondhatatlanul kellemes érzésbe hozott testet”.

A kúra befejeztével a „törölközőszobában” előmelegített lepedőkkel dörzsölték le a vendéget, vászonköpenyt, vászonsüveget és papucsot kapott, majd szükség esetén a „műtőteremben” a pedikűröst is felkereshette. A múlt század harmincas éveiben a fővárosban egyedül ebben a fürdőben végezték a vérnyomáscsökkentés ősi módszerét, a köpülőzést – „a modern higiéné minden körülményének megfelelően, fertőtlenített műszerekkel”. Az „úri” gőzfürdőben 60 krajcár, a nőiben 70 krajcár volt a belépőjegy ára, de a „széles néptömegek” által látogatott közös fürdőben személyenként mindössze hat krajcárt kellett fizetni. Az intézetből

A fürdő épületei a műemléki feltárás közben, 2006. júniusában

(SZABLYÁR PÉTER FELVÉTELE)

A férfi melegvizes csarnok (J. N. Heinrich rajza)

történő távozás előtt a vendég díványokon pihenhette ki a „testi megiffodást”.

A fürdőruhák és törölközők mosására egy külön „gőzmosókonyha” szolgált. A fürdővendégek a nagyhírű helyet könnyen megközelíthették a közeli Rudas fürdő csavargőzös állomásától vagy a Deák tértől 10 percenként induló „külön csinos társas kocsijaival”. Mindezt a népszerű fürdő látogatottsága indokolta. Az 1930-as évek elején a gőzfürdőt majdnem 140 ezer, a kádfürdőt több mint 50 ezer látogató kereste fel.

Az éltető források

A fürdőt ellátó forrásokról kevés hiteles leírás vagy adat maradt fenn. 1837-ben Linzbauer csak a Kis- vagy Mátyás-forrást említi: „mely messze a hegy belsejébe nyúló barlangból tör elő”. 1860-ban Molnár János szűkszavúan mindössze ennyit ír: „a fürdő forrása egy 6 ölnyi sziklarésből fakad”. Horusitzky Henrik 1939-ben megjelent munkájában részletesen tárgyalja a forrásokat. E szerint a fürdőt két forrás táplálta, a bővebb vízhozamú „Nagy forrás”, melynek vize egy 10,5 méter mély medencében gyűlt össze, víztükre a múlt század '30-as éveiben a Duna lánchídi 0 pontja felett 6,52 méter magasan állt. A kisebb vízhozamú Kis forrás vagy Mátyás-forrás egy 23 méter hosszú hasadékból tört a felszínre a Duna lánchídi 0 pontja felett 7,97 méter magasan. A fürdő gyógyvizeiről – melyeket közepesen radioaktív, hidrokarbonátos szulfátos hévvezeknek írnak le – akkor a táblázatban tanulmányozható mennyiségi és minőségi mutatókat jegyezték fel.

A fürdő közelében két fúrás mélyítették 1935-ben. A

A forrás neve	Napi átlagos vízhozam (liter)	Hőfok (Celsius-fok)	Rádiumeman. (emanliter)
Nagy forrás	760 000	43,1	35,7
Kis forrás	90 000	43,9	–
Összesen:	850 000	–	–

A Rácz fürdő forrásvizeinek jellemzői

Hadnagy utca túloldalán egy 200 méter mély kútból 46 Celsius-fokos, míg a fürdő mellett 93,6 méter mélységből hasonló hőmérsékletű vizet nyertek. (Lásd a mellékelt helyszínrajzon! – *A szerk.*) Papp Ferenc professzor *Budapest meleg gyógyforrásai* című 1942-ben megjelent klasszikus művében a Kis forrás kibővítését javasolta, melyet így indokolt: „*hogy az emberek a természetnek ezt a ritka pazar ajándékát látva, megilletődve gyönyörködhesseken benne.*”

A csipkerózsika álom után...

A Tabáni városrész lerombolása után, az 1930-as években az akkor már *Imre fürdő* csökkenő színvonallal, de szolgálta közönségét. Horusitzky Ferenc 1936-ban a *Hidrológiai Közönyben* megjelent *Adatok az Ördögárok-völgy hidrológiájához* című cikkében perspektivikus területként jellemzi a környéket: „...a *hévforrások a Tabán várhegymenti részén is fellárthatók, ami annál fontosabb, miután a Tabánnak, mint tervezett fürdővárosközpontnak a szempontjából, pl. strandfürdő céljaira, míg a kisebb hőfokú langyos vizeknek is jelentősége lehet.*”

A gazdasági válság elmúltával grandiózus tervek születtek egy tabáni gyógyszálló felépítésére, de ezeket a közelgő világháború megghiúsította. Buda ostromának sebeit hevenyészve begyógyították, az ekkor megrongálódott zuhanycsarnokot a hatvanas évek kisebb rekonstrukciója során lebontották. A hegylábi gyógyfürdők megbízható vízellátását biztosító Gellért-tárho északi kijárata a Rácz fürdő mellé került. 1994-ben elkészült a terület új általános rendezési terve, majd ezt követően 1998-ban a fürdő gazdája – a *Budapest Gyógyfürdői és Hévízei Rt.* – fejlesztési tervet dolgoztatott ki egy *fürdő-gyógyszálló-wellnessközpont* létrehozására. A Fővárosi Közgyűlés 2002-ben döntött a nagyszabású beruházásról, amely egy – a Citadella autóbusszparkolójáig vezető – *kötött pályás siklót* is magában foglalt már akkor. A sikló négy darab, üvegbuborék formájú, egyenként 24 személyes kocsija óránként hétszáz utast repítene a hegyre. Az Orom utcáig alagútban, majd onnan a felszínre bukkanva lábakon álló magaspályán érkeznének a látogatók a hegyállomásra.

A mintegy ötmilliárd forintból megvalósuló fürdő és szálló három részegységre tagozódik, a kupolás törökfürdőre, az úgynevezett Ybl-részre és egy vadonatúj élményfürdőre. Az építészeti rekonstrukció részét képezi a hajdani különleges kialakítású – ám az 1945-ös ostrom alatt megsérült, majd lebontott – zuhanycsarnok visszaépítése. Az ország első ötszallagos wellness-szállodájában 55 luxuszo- ba várja majd a felüdülni vágyókat. A szálloda mellett két-szintes mélygarázs épül autóbusszok (11 darab) és személygépkocsik (78 darab) számára. Az újjászülető budai gyógyközpont ugyan a korábbi elképzeléseknél és ütemezésnél lassabban valósul meg, minden remény megvan arra, hogy a főváros egy vonzó, sokaknak élményt és gyógyulást adó attrakcióval gyarapodjon.

SZABLYÁR PÉTER

KRÓNIKA

Homoródi Lajos geodéta mérnök, egyetemi tanár, akadémikus **25 éve, 1982. január 22-én** hunyt el Budapesten. Eredményes mérnöki és oktató munkássága mellett maradandó tudományos életműve. Kiváló a geodéziai hálózatokkal kapcsolatos kutatási eredményei, jelentősen elősegítette a fotogrammetria korszerű módszereinek hazai meghonosodását és a műholdas távérzékelés hazai elterjesztését.

Aradon született 1911. május 2-án. A budapesti Műegyetemen szerzett mérnöki oklevelet 1934-ben. Ezután negyedszázadon keresztül fővárosi és állami földmérési szolgálatban dolgozott mérnökként, főmérnökként, csoport- és osztályvezetőként. 1952–54 között a Geodéziai és Kartográfiai Intézet osztályvezetője, majd igazgatóhelyettese volt, 1954-től az újonnan alakult Budapesti Geodéziai és Térképészeti Vállalat igazgatói teendőit látta el 1957-ig, 1957–1959 között az Állami Földmérési és Térképészeti Hivatal tudományos munkatársa. 1959-ben került vissza az egyetemre, ahol 1961-ben megbízták a Fotogrammetria Tanszék vezetésével, 1972-ben pe-

dig az akkor alakult Geodéziai Intézet igazgatói feladataival. 1962-ben egyetemi tanári kinevezést kapott. 1963–64-ben rektorhelyettes, 1964–67-ben az Építőmérnöki Kar dékánja. Az MTA 1973-ban levelező, 1980-ban rendes tagjává választotta. *Felsőgeodézia, Geofizika és Fotogrammetria* című tankönyvei ma is alapműveknek számítanak. Eredményesen művelt gyakorlati, kutatói és oktató munkája mellett kiemelkedő szerepe volt a társadalmi szervezeti életben. Alapító tagja és – *Tárczy-Horoch Antal*t követően – 1960–1980 között elnöke volt a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége keretében 1956-ban életre hívott Geodéziai és Kartográfiai Egyesületnek. Mellette az Egyesület irányító főtítkári teendőit 1976-ig *Raum Frigyes*, majd a következő tíz évben *Detrekői Ákos* látta el, aki később, 1994-től 2003-ig az immár Magyar Földmérési, Térképészeti és Távérzékelési Társaság néven jegyzett egyesület elnöke volt. A Társaság nemrég megjelent jubileumi *Emlékkönyvében* örökítette meg egykori elnökének az egyesületi életben és a nemzetközi kapcsolatok kialakításában betöltött kiemelkedő szerepét.

Szerkeszti: **KISS CSONGOR**

Idejét multa ipari berendezéseink sok szemet rabolnak el. Magyarországon például az acél 10 százalékát villamosenergiával állítják elő. Ellenben a fejlett országokban, ahol pedig nem kisebbek az acél minőségét illető igények, csupán 3-4 százalékát. Rossz hatásfokkal dolgoznak szellőző- és szivattyúberendezéseink, kompresszoraink, általában túlméretezettek motorjaink, nagyon megérett a kicserélésre sok transzformátorunk.

Mindent egybevetve: villamosenergia-nehézségeink áthidalására olyan gazdaságpolitikára van szükség, amely nem a mellékhelyiségek villanykörtéinek kicsavarásában, az amúgy is gyakran rosszul megvilágított üzemek jogos villamosenergia-igényeinek csökkentésében, hanem az igénybevétel helyes arányainak kialakításában és az ésszerű takaréklásában keresi a kiutat. (**Mire van és mire nincs áramunk? 1957. január 30.**)

A Közös Piac brüsszeli minőségvizsgáló intézete 1980 elején tizenkét országbeli kompakt készüléket vizsgált meg. Közülük hetet jónak, három megfelelőknek, kettőt pedig hibásnak minősített. Mindezek ellenére a gyöngébb minőségű kompaktok nagyjában annyiba kerültek, mint a jobb minőségű önálló egységek együttvéve. Ezért a „mindent egy dobozba” hulláma a hetvenes évek végén kezdett alábbhagyni, a részegységek szétváltak, s megjelentek a hifi-tornyok.

A hifitorony útját egyengették újabb, úgynevezett frontális magnók és erősítők is. Az ilyen készülékek kezelőgombjai nem a készülék tetején vannak, hanem előlapján. (**Házasságok és válások – A hifitorony, 1982. január 22.**)